

Отвореност на търговията - роля на БВП и икономическия растеж

Атанас Атанасов

Trade Openness - the Role of GDP and Economic Growth

Atanas Atanasov

Abstract

This article is dedicated to the trade openness and its dependence on GDP and economic growth. The research approach of the author is based on review of the existing literature with concrete examples to date. The purpose of this article is to demonstrate the existing positive relationship of trade openness of the economy with GDP and economic growth. Some experts have criticized this approach, citing examples of negative or non-existent relationship. Their studies are not analyzed in this article.

Keywords: trade openness, GDP, economic growth

Въведение

Доминиращият брой изследвания потвърждават наличието на положителна зависимост между променливите „отвореност на търговията“ или „отвореност на икономиката“, от една страна, и редица показатели, свързани с растежа. Целта на статията е да докаже съществуващата положителна връзка на отвореността на икономиката с БВП и икономическия растеж. Научно-изследователският подход на автора е обзор на съществуващата литература по въпроса и извеждането на конкретни примери към днешна дата.

Аргументи в полза на съществуващата взаимовръзка

Тарлок Сингх в своя статия „Отвореност на търговията и икономически растеж в Канада“ [11] намира силна позитивна зависимост между ускоряването на износа за стимулиране на производството и за икономически растеж. До определена положителна зависимост между либерализацията на търговията и растежа на БВП достига в свое изследване и Вамвакидис. Авторът изследва както развити, така и развиващи се икономики за 70-годишен период (1920- 1990г.). [12] Салинас и Аксой (Salinas and Aksoy) също доказват положителното въздействие на мерките по либерализация на търговията в 39 икономики от различни региони за 34-годишен период (1970- 2004г.) [10] Според авторите, след въвеждането на мерките, темповете на растеж на БВП нарастват средно с около 1,2 пъти. До подобни изводи достигат и Грийнуей [7] които изследват проявлението на проблема сред 73 развиващи се страни.

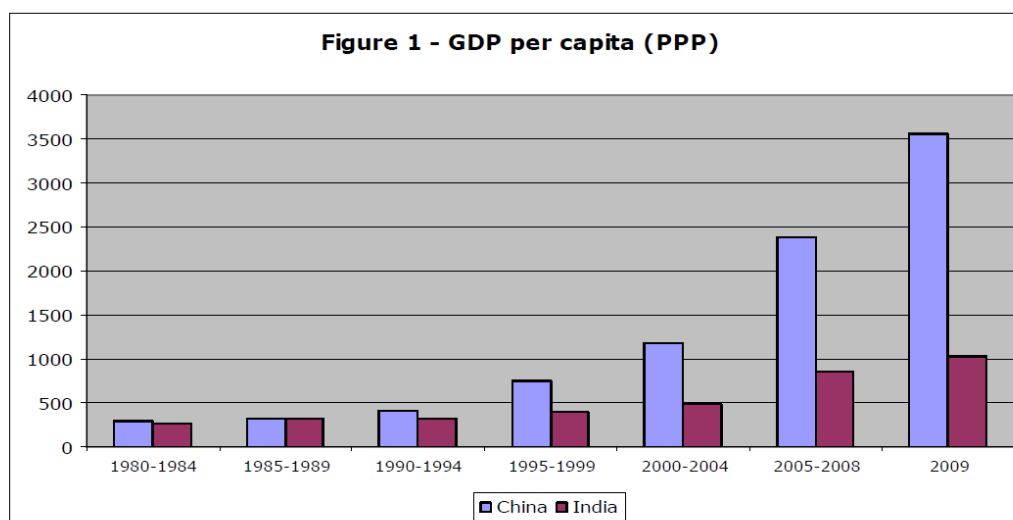
Силна положителна зависимост между мерките, свързани с либерализацията на търговията, и ръста на доходите на глава от населението доказва в свое изследване и Яникая [13] Изследването е проведено при използването на огромен масив от данни за 120 държави и обхваща 27-годишен период. Едновременно с това по отношение на групата на развиващите се икономики авторът достига до извода, че в редица случаи налагането на протекционистични мерки благоприятства развитието на националното производство и ускорява ръста на БВП. Следователно либерализацията на търговията при развиващите се страни би могла да бъде съпътствана и с някои ограничения, които, в зависимост от спецификата на отделните случаи, могат да окажат благотворно влияние върху показателите на растежа.

До изводи за наличието на силна позитивна връзка между мерките за либерализиране на търговията и ръста на БВП достигат и Андерсън и Бабула [4] Едновременно с това изследователите подчертават, че за да бъде постигнат достатъчен положителен ефект от либерализацията, е необходимо също така и ефикасно функциониране на съответните

национални институции. По този начин могат да бъдат стимулирани редица страни на икономическата активност като например реализирането на инвестиции, развитието на човешкия капитал, и може да бъде постигнато необходимото ниво за разрешаването на конфликти.

Друг автор – Юсел [14], този път изследвайки икономиката на Турция за периода 1989-2009 г., също утвърждава наличието на силна позитивна и двупосочна зависимост между три основни показателя: „търговска отвореност“, „развитие на финансовата сфера“ и „рът на БВП“. Така, според автора, необходими условия за растежа на икономиката са два основни фактора - либерализация на търговията и развитието на финансите. В свое изследване Дридзаки и др. също доказват връзката между финансовото развитие, отвореността към търговия и икономическия растеж в България. [6] Промени във финансовото развитие и отвореността към търговия предшества, предпоставят промени в икономическия растеж в дългосрочен план. В краткосрочен план също, като е налице и двустранна зависимост – промени в отвореността към търговия предизвикват промени във финансовото развитие и обратно.

Особен интерес във връзка с доказването на положителна зависимост между степента на отвореност на икономиката (при отчитане на показателите за търговия) представляват и резултатите от изследване на Енрико Марелли и Марсело Синьорелли за развитието на процесите в КНР и Индия [8]. Резултатите от Фигури 1 и 2 ясно демонстрират наличието и характера на тази зависимост.

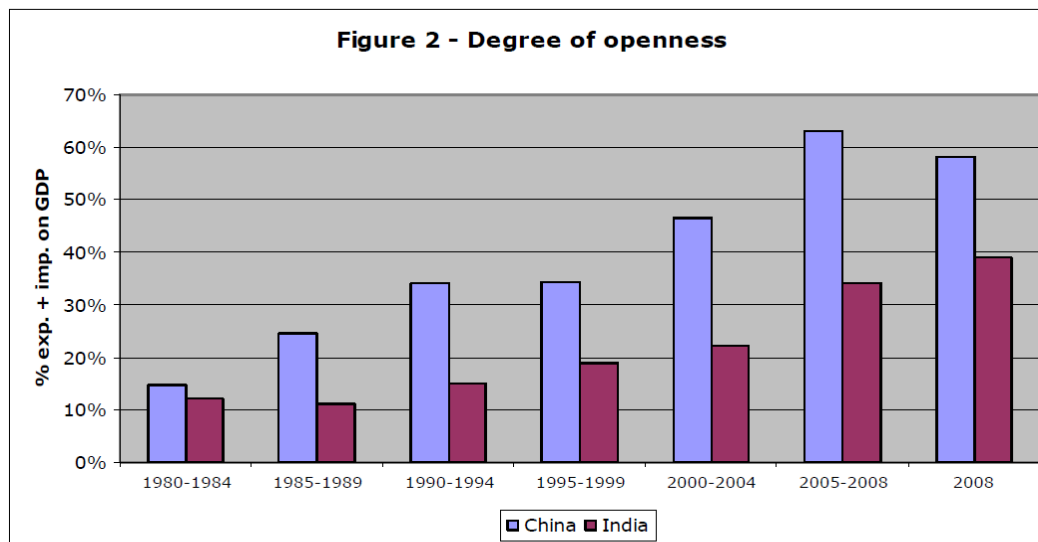
Source: processing of IMF statistics.

Фигура 1 . БВП на глава от населението на Китай и Индия за периода 1990-2009 г.

Чинг и др. (2011) оценяват ефекта от присъединяването на Китай към СТО чрез метода на панелните данни, като за периода 2002-2007 г. резултатът се изразява в реален икономически ръст за страната от 2.4 %, ръст на китайския износ от 13.2 % и ръст на вноса от 18.9 % на година. [5]

Доказателства и коментари за наличието на положителна зависимост между отвореността на търговията/ отвореността на икономиката и растежа се срещат и в изследвания на български автори. Например Велко Маринов в своя статия озаглавена „Отвореност и растеж на националната икономика“ от 2006г. [3] цитира резултати от изследване на Линдерт и Пугъл (Lindert, P., T. Pugel, International Economics, 1996, p. 258.), отнасящо се за 30-годишен период, според които икономическият растеж в развиващите се

държави с високо равнище на външотърговска либерализация е далеч по-устойчив и многократно по-висок от растежа в силно затворените национални икономики.

Source: processing of WTO and IMF statistics.

Фигура 2. Степен на отвореност на икономиките на Китай и Индия за периода 1990-2008г.

До сходни резултати според автора достига и проучване на Световната банка от 2001г. (The World Bank, Globalization, Growth and Poverty: Facts, Fears and an Agenda for Action, July 2001). Според проучването, което обхваща 20-годишен период, групата на развиващите се страни с най-силно отворени икономики (които за периода понижават митническите тарифи средно с 34% и в резултат увеличават външотърговската си квота повече от 2 пъти), темповете на растеж по показателя БВП на глава от населението са между 3.5% - 5.0%, докато в групата на развиващите се страни с най-слабоотворени икономики (понижение на митническите тарифи средно с 11%), БВП на глава от населението практически стагнира. До подобни заключения според автора достига и изследване на ОИСР (OECD, Economic Outlook 68, December 2000, p. 145, 146.). Според резултатите мерките на търговска либерализация, приложена от държавите-членки през изследвания период, обуславят средногодишен темп на растеж на националните икономики средно с 0.66 процентни пункта. [3]

Връзката между отвореността на икономиката и растежа се коментира и в статия на Драгомир Илиев „Нарастваща отвореност на световната икономика“. [1] В статията се коментират резултатите от изследване на Петракос и Арванитидис със заглавие „Фактори, определящи икономическия растеж.“ [9] Според резултатите от изследването двадесет най-значими променливи, влияят положително на показателите на растежа. Някои от тях, подредени по степен на значимост (в случая е използван критерият „относителен брой на респондентите, посочили фактора“), са следните: 1) високо качество на човешкия капитал (53,67%); 2) висока степен на развитие на технологиите, иновациите, научноизследователската и развойна дейност (50,16%); 3) стабилна политическа обстановка (40,58%); 4) висока степен на отвореност на икономиката (38,98%), 5) стабилни формални институции (правна система, права на собственост, данъчна система, финансова система) (36,74%); 9) значителни преки чуждестранни инвестиции (23,32%); 10) свободна пазарна икономика (22,36%) и пр. [1]

Както се вижда, високата степен на отвореност на икономиката респондентите определят като четвърти по значение фактор, а изведените на девето и десето място променливи също трябва да се имат предвид, тъй като пряко или косвено влияят върху отвореността на икономиката.

По-нататък в статията се посочва също така, че Петракос и Арванитидис изследват степента на влияние на различни видове фактори върху растежа при две групи страни-развити и развиващи се. [9] Резултатите са представени по-долу в таблицата:

Таблица 1. Десет главни фактора, стимулиращи икономическата динамика, при две групи страни с различно равнище на развитие.

Ранг:	Фактори Развити страни	Оценка на въздействие:	Фактори Развиващи се страни	Оценка на въздействие:
1	Висока степен на развитие на технологиите, иновациите, научноизследователска и развойна дейност	7,89	Стабилна политическа обстановка	7,02
2	Високо качество на човешкия капитал	7,78	Значителни преки чуждестранни инвестиции	6,90
3	Специализация в сектори, интензивни по отношение на знанията и в капиталointензивни сектори	7,37	Стабилни формални институции	6,71
4	Добра инфраструктура	7,13	Богати природни ресурси	6,52
5	Висока степен на отвореност на икономиката	7,09	Висока степен на отвореност на икономиката	6,31
6	Стабилни формални институции	6,97	Добра инфраструктура	6,28
7	Адаптационна способност на бизнеса	6,70	Благоприятни географски условия	6,07
8	Стабилна политическа обстановка	6,61	Силно макроикономическо управление	6,06
9	Свободна пазарна икономика	6,38	Адаптационна способност на бизнеса	5,98
10	Силно макроикономическо управление	6,22	Ниско равнище на държавната бюрокрация	5,96

От таблицата се вижда, че най-важните фактори, които влияят на растежа в двете групи страни съществено се различават както по вид, така и по значимост на въздействието (по ранг на въздействие), въпреки, че се срещат и известни съвпадения- например по показателите: „добра инфраструктура“, „адаптационна способност на бизнеса“ и пр. Но и при двете групи страни се извежда като еднакъв по значимост показателят „висока степен на отвореност на икономиката“.

Според В.Йоцов (2013) твърдението за положителна зависимост между отвореност на търговията/отвореност на икономиката и растежа намира макар и косвено потвърждение в близката история на икономическата практика. Например, в средата на 70-те години на двадесети век се изчерпва доверието в неокензианските виждания за управлението на икономиката и модела на заместващ внос (import substitution model) поради несправяне с проблемите на цикличността и темповете на растеж. Излизат на преден план либерални политико-икономически виждания като „рейганомика“ и „тачъризъм“, свързани с по-висока

степен на отвореност на националните икономики и които в тази връзка разчитат също и на мерки за стимулиране на износа. Тези модели по-късно биват възприети и широко прилагани от МВФ под името „експортноориентирани модели“ („export-led growth models”). В чисто практически и управленски аспект през 70-те години те започват да се прилагат в САЩ и Обединеното кралство, и намират убедително потвърждение (пак през този период) във високите темпове на растеж на страни като Япония, Южна Корея, Сингапур, Тайван и Хонгконг. На по-късен етап ползите от отвореността на икономиката за растежа намират многобройни емпирични потвърждения и по отношение на редица развиващи се и нови индустриални държави от Централна и Южна Америка. [2]

Според В.Йоцов също така, експортно-ориентираният растеж (като един от моделите на проявление на отвореността на икономиката), не винаги среща емпирични потвърждения. Той цитира изследване на UNCTAD, според което от 1980г. темповете на растеж на икономиките, прилагащи модела-развити и развиващи се, се забавят, като тази тенденция продължава до края на 90-те, когато е „опровергана“ от икономическите успехи на гигантите КНР и Индия. Връзката между отвореност на икономиката и растежа според автора не се потвърждава и в случая със състоянието на японската икономика през периода, предшестваш кризисната 2008г. [2]

Заклучение

Отвореността на икономиката и търговията е важен фактор за икономически растеж, особено за малки и с ограничени ресурси икономики, а успехът на експортноориентираните модели зависи от спецификата на инструментариума, който се прилага. Той трябва да е съобразен с националните особености. Изведените от автора примери потвърждават приоритетното съществуване на изследвания от български и чужди автори за положителна взаимовръзка между отвореността на търговията, БВП и икономическия растеж. Независимо, че някои специалисти критикуват подобен подход, посочвайки примери за отрицателна или несъществуваща взаимовръзка, техните изследвания не са обект на анализ в настоящата статия. Едновременно с това не бива да се пренебрегва факта, че позитивната зависимост в голяма степен е повлияна от конкретните управленски методи, прилагани при либерализацията на търговията между страните.

Използвана литература

1. Илиев, Д. (2011) Нарастваща отвореност на световната икономика, Годишник на СА“Д.А.Ценов“, Свищов, том СХІV
2. Йоцов, В. (2013) Икономическа мисъл, Икономически институт на БАН, кн.6, стр.6-18
3. Маринов, В. (2006) Годишник на УНСС, УНСС, София, 2006г., No 1, http://www.unwe.bg/uploads/Yearbook/Yearbook_2006_No1_V%20Marinov.pdf, с. 1-68
4. Andersen, L., & Babula, R. (2008). The Link Between Openness and Long-Run Economic Growth. *Jornel of International Commerce and Economics*, (July), 1–20.
5. Ching et al. (2011), Economic Benefits of Globalization: The Impact of Entry to the WTO on China’s Growth, *Pacific Economic Review*, 16: 3, pp. 285–301.
6. Dritsaki, M. and Dritsaki, Ch. (2013) Bound Testing Approach for Cointegration and Causality Between Financial Development, Trade Openness and Economic Growth in Bulgaria, *The IUP Journal of Applied Economics*, Vol. XII, No. 1, 50-67.
7. Greenaway, D., Morgan, W., & Wright, P. (2002). Trade liberalisation and growth in developing countries. *Journal of Development Economics*, 67(1), 229–244.
8. Marelli, E. and Signorelli, M. (2011) China and India: Openness, Trade and Effects on Economic Growth, *The European Journal of Comparative Economics*, 2011, Vol. 8, n. 1, pp. 129-154.
9. Petracos, G. and P. Arvanitidis (2008), Determinants of Economic Growth, *Economic*

Alternatives, Iss.1, pp.11-30

10. Salinas, G., & Aksoy, A. (2006). Growth Before and After Trade Liberalization," *WorldBank Policy Research Working Paper*, 40-62.

11. Singh, T. (2015), Trade Openness and Economic Growth in Canada: An Evidence from Time-Series Tests, *Global Economy Journal*; 15(3): 361–407.

12. Vamvakidis, A. (2002). How Robust is the Growth-Openness Connection: Historical Evidence. *Journal of Economic Growth*, 7(1), 57-80.

13. Yanikkaya, H. (2003). Trade Openness and Economic Growth: A Cross Country Empirical Investigation. *Journal of Development Economics*, 72(1), 57-89.

14. Yucel. F. (2009). Causal Relationships between Financial Development, Trade Openness and Economic Growth: The Case of Turkey. *Journal of Social Sciences*, 5(1), 33-42.

За контакти

ас. Атанас Тодоров Атанасов

Икономически университет - Варна

катедра „Международни икономически отношения“

mio@ue-varna.bg